

Crtačke i slikarske tehnike u predškolskoj ustanovi

Jelečević Tubić, Marijana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:139253>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MARIJANA JELEČEVIĆ TUBIĆ

CRTAČKE I SLIKARSKE TEHNIKE U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Završni rad

Pula, rujan 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MARIJANA JELEČEVIĆ TUBIĆ

CRTAČKE I SLIKARSKE TEHNIKE U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Završni rad

JMBAG: 0145019462

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Metodika likovne kulture

Znanstveno područje: Umjetničko područje

Znanstveno polje: Likovna umjetnost

Znanstvena grana: Likovna pedagogija

Mentorica: doc. art. Breza Žižović

Pula, rujan 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Marijana Jelečević Tubić kandidat za prvostupnika pedagoškog odgoja (baccalaureus educ) ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljeni način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 7 rujna 2022.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Marijana Jelečević Tubić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj Završni rad pod nazivom Crtačke i slikarske tehnike u predškolskoj ustanovi

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 7. rujna 2022.

Potpis

1. UVOD	7
2. DJEČJE LIKOVNO STVARALAŠTVO	8
3. CRTAČKE TEHNIKE	9
3.1. Olovka	10
3.2. Kreda	11
3.3. Ugljen	12
3.4. Kemijska olovka.....	13
3.5. Flomasteri.....	14
3.6. Tuš-pero	15
3.7. Tuš-drvce.....	16
3.8. Tuš-kist.....	17
3.9. Lavirani tuš	18
4. SLIKARSKE TEHNIKE	19
4.1. Pastel.....	19
4.2. Akvarel.....	20
4.3. Gvaš	21
4.4. Tempera	22
4.5. Ulje	23
4.6. Kolaž.....	24
4.7. Freska.....	25
4.8. Mozaik	26
4.9. Vitraj	27
4.10. Tapiserija	28
4.11. Batik.....	29
5. CRTAČKE TEHNIKE ZA DJECU RANE I PREDŠKOLSKE DOBI	30
5.1. Olovka	31
5.2. Olovke u boji.....	32
5.3. Flomasteri.....	32
5.4. Kreda	33
5.5. Ugljen	34
5.6. Tuš.....	35
5.7. Grataž.....	36
6. SLIKARSKE TEHNIKE ZA DJECU RANE I PREDŠKOLSKE DOBI.....	37

6.1. Tempera	37
6.2. Akvarel.....	38
6.3. Gvaš	39
6.4. PASTELE.....	39
6.5. Kolaž.....	40
6.6. Frotaž	41
6.7. Batik.....	41
6.8. Mozaik	42
7. KOMBINIRANE TEHNIKE U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI.....	43
8. PRIJEDLOG LIKOVNE AKTIVNOSTI	44
9. ZAKLJUČAK.....	47
10. LITERATURA	48
11. POPIS SLIKA I PRILOGA	49
SAŽETAK	52
SUMMARY	52

1. UVOD

Dijete se počinje likovno izražavati od najranije dobi i potrebno ga je poticati u njegovu spontanom izražavanju. Ne bismo trebali dijete poučavati kako se nešto crta ili slika, jer ono likovnim jezikom može izraziti sve svoje misli, osjećaje i doživljaje bez poučavanja. Djetetovo likovno izražavanje obično započinje spontano, potaknuto vlastitom potrebom za istraživanjem.

Kako bi se što dulje očuvala dječja sloboda kod samostalnog likovnog izražavanja, važno je djetetu omogućiti eksperimentiranje s različitim likovnim materijalima i načinima stvaranja. Likovno stvaralaštvo kod djece potiče razvoj govora, fizički, socio-emocionalni i spoznajni razvoj, te razvoj kreativnosti i radnih sposobnosti. Djeca predškolske dobi najčešće koriste pastel, akvarel, kolaž, temperu, gvaš, flomastere i olovke u boji. Korištenje likovnih i slikarskih tehnika u predškolskoj ustanovi, osim što utječe na cjelokupni djetetov razvoj, djeci pruža zabavu i razvija umjetničke vrijednosti.

Cilj ovog rada je predstavljanje crtačkih i slikarskih tehnika, kao i njihovo korištenje u radu s djecom u predškolskoj ustanovi.

U prvom poglavlju je uvod u temu rada. U drugom poglavlju ukratko je opisano dječje likovno stvaralaštvo, kao i važnost poticanja istog.

Teorijske definicije crtačkih i slikarskih tehnika nalaze se u trećem i četvrtom poglavlju. Peto i šesto poglavlje sadrži crtačke i slikarske tehnike u predškolskoj ustanovi, kao i njihovo kombiniranje, uz primjere dječjih radova.

Sedmo poglavlje opisuje kombinirane tehnike u predškolskoj ustanovi. Osmo poglavlje sadrži prijedlog aktivnosti. Deveto poglavlje je zaključak, a deseto poglavlje popis literature korištene u radu.

2. DJEČJE LIKOVNO STVARALAŠTVO

Likovno stvaralaštvo potiče kreativnost i djeluje na cjelokupni razvoj djeteta. Dijete likovnim izražavanjem razvija maštu, percepciju kao i sposobnost predočavanja. U svojim likovnim radovima stvara i oblikuje, što je važno za njegovo samopouzdanje i zanimanje za određeni materijal ili sadržaj koji ima želju likovno prikazati.

Prema Grgurić, Jakubin (1996.) razvitak likovnoga pojmovnog mišljenja teče od spontanog neposrednog vizualnog doživljaja svijeta, preko njegova iskustvenog osmišljavanja, do formiranja likovnih pojmova sve veće složenosti. Djeca likovno izražavanje započinju spontano, svojom unutarnjom pobudom i potrebom.

U predškolskoj ustanovi bitno je da odgojitelj potiče djecu na aktivnosti, ali i na upornost, ustrajnost i marljivost. To su kvalitete koje treba podržavati i njegovati i bitno je naučiti djecu da se vrijednim i upornim radom, trudom, pokušajima, ponekad i razočarenjima postiže uspjeh. Djecu je potrebno podržavati u svim aktivnostima koje potiču likovno stvaralaštvo. Ona mogu tijekom boravka na zraku grančicom ili štapićem početi šarati po zemlji ili po pijesku, kako bi se izrazila. Također im možemo ponuditi različite prirodne materijale, naprimjer kutije u koje ćemo staviti pijesak ili brašno po kojima mogu prstima ili štapićima crtati. Iako ove aktivnosti traju kratko veoma su bitne za razvojni put djeteta i bitno je podržavati ih u tim aktivnostima.

3. CRTAČKE TEHNIKE

Crtačke tehnike dobile su naziv po materijalu i sredstvu kojim se crtač služi. Kako bi vješto rukovali crtačkim sredstvima potrebno je na početku izvesti barem po jednu vježbu za svaku tehniku posebno. Crtačke tehnike dijelimo na suhe i mokre. Suhe crtačke tehnike su: olovka, kreda, ugljen i kemijska olovka, a mokre su: flomaster te sve tehnike rada tušem i ostalim tekućim sredstvima.

Slika 1. Pablo Picasso, „Glava žene“, crtež načinjen strukturalnim crtama

<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/crta.htm>

3.1. Olovka

S obzirom na tvrdoću, razlikujemo tri vrste olovaka: tvrde, srednje tvrde i mekane. Tvrdoća ili mekoća u olovci postiže se određenim omjerom smjese grafita i gline. Olovka je mekanija i ostavlja masniji i tamniji trag ako ima više grafita, a tvrđa ostavlja tanji i svjetliji trag ako ima više gline. Tvrde olovke su označene slovima H (od H do 9 H) te se najviše koriste za geometrijske, deskriptivne, tehničke i arhitektonske crteže. U radu s tvrdim olovkama, posebno treba paziti na pritisak olovke na papir koji ne smije biti ni prejak niti preslab. Ako je prejak može doći do oštećenja papira, a ako je preslab, crtež je bljedunjav. Mekane vrste olovaka su mnogo pogodnije za crtanje. Označene su slovima B (B – 7B). Prema Jakubinu (1999.) mekane olovke daju bogatiji likovni izraz, jer postoji mogućnost variranja svjetlijih i tamnijih, tankih i debelih crta, kao i toniranje i sjenčanje čime postizemo meki i topli karakter crteža. Različite vrste papira služe nam kao podloga za crtanje olovkom.

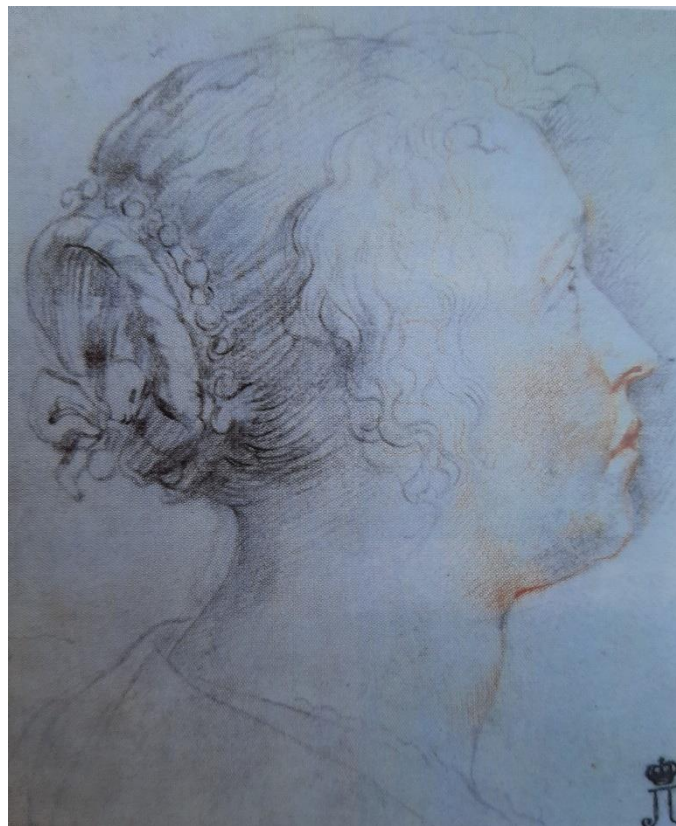

Slika 2. Auguste Dominique Ingres: *Portret mlade djevojke*, olovka

Izvor: Kučina, V., Tanay, E. R. (1995.) Tehnike likovnog izražavanja od olovke do kompjutora, str. 7

3.2. Kreda

Kreda povezuje olovku i ugljen svojom strukturom. Krede se proizvode u obliku štapića i razlikuju se po tvrdoći, pa tako postoje srednji i meki stupnjevi tvrdoće. Proizvode se u raznim bojama, ali su uglavnom crne, bijele, smeđe i crvene. Lagano se može razmazivati po papiru, čime se postižu fine nijanse između svijetla i tame. Crteži kredom se po završetku moraju fiksirati tekućim fiksativom zbog njezine prašnjave strukture. Za crtanje kredom upotrebljavaju se mekanije vrste papira.

Slika 3. Peter Raul Rubens: *Glava djevojke*, crna i crvena kreda

Izvor: Jakubin, M. (1999.) *Likovni jezik i likovne tehnike*, str. 149

3.3. Ugljen

Izvanredna mekoća je osnovna karakteristika ugljena, koju uvjetuje prašnjava struktura materijala. Ugljenom se mogu izvlačiti crte različite debljine i intenziteta, ovisno o položaju ruke. Prirodni drveni ugljen koji se dobiva od ljeskovih, vrbovih ili lipovih štapića je najbolji, a postoji još i prešani, odnosno sintetski crtači ugljen koji je dobiven industrijskim postupkom. Drveni ugljen je mekaniji i prašnjaviji, za razliku od sintetskog te se lako skida s podloge, stoga je gotove crteže potrebno odmah fiksirati tekućim fiksativom uz pomoć raspršivača. Iako se preporučuje, za sintetski crtači ugljen nije potrebno fiksiranje jer je tvrdi i jače prianja uz papir. Kao podloga za crteže upotrebljavaju se hrapavije vrste papira. (Jakubin, 1999.)

Slika 4. Edgar Degas: *Tri balerine*, ugljen

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 151

3.4. Kemijska olovka

Kemijske olovke i flomasteri spadaju u novije grafičko-slikarske materijale. Upotrebljavaju se na raznim područjima ljudskog djelovanja upravo zbog njihovih mogućnosti, praktičnosti, vizualnoj efektnosti i jednostavnosti u rukovanju. Po karakteristikama traga koji ostavlja, nalazi se između obične olovke i običnog metalnog pera za pisanje. Ostavlja tanak trag, ali se slabijim i jačim pritiskom mogu graduirati linije, a sjenčanjem i postizanjem niza tonских vrijednosti ostvariti privid plastičnosti oblika. Proizvode se u nekoliko boja, ali crtanjem crnom kemijskom se dobiju najljepši likovno-grafički odnosi. (Jakubin, 1999.)

Slika 5. Mladen Veža: *Ilustracija uz pjesmu*, kemijska olovka

Izvor: Jakubin, M. (1999.) *likovni jezik i likovne tehnike*, str. 153

3.5. Flomasteri

Flomasteri se proizvode u svim bojama i nijansama. Boje su intenzivne, ali postavljene na bijelu podlogu djeluju prozračno i vedro. Flomasterima se može izražavati linearno i plošno. Svaki ima određenu debljinu, stoga se njime ne mogu izvlačiti linije različitih debljina. Uspješno se primjenjuju u području dekorativnog oblikovanja, čemu pridonose njihovi koloristički efekti i jednostavnost rukovanja i izvedbe. Postoje dvije vrste flomastera: koji su topivi u vodi i „permanent“ koji su postojani, odnosno netopivi u vodi. Za crtanje se preporučuje fini bezdrveni papir, jer na njemu flomasteri ostavljaju najljepši trag. (Jakubin 1999.)

Slika 6. Ritam linija i boja, *Rajska ptica*, flomasteri u boji (11 g.)

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 154

3.6. Tuš-pero

Pod perom podrazumijevamo crtačku tehniku izvedenu metalnim perom ili perom ptičjeg podrijetla. Krila guske, labuda ili gavrana su najbolja pera ptičjeg porijekla kojima se može crtati. Vrlo je važna elastičnost koja reagira na pritisak ruke i time daje veliki raspon crte. Ako pero manje pritisnemo uz papir, ostavit će vrlo tanku crtu, a ako ga jače pritisnemo iza sebe će ostaviti mekanu debelu crtu. Pero lagano klizi po papiru i tjera ruku da crta, stoga je za crtanje tim perima potrebna posebna crtačka vještina i virtuoznost. Danas se mnogo više upotrebljava metalno pero, koje ostavlja oštar i jasan trag. Grafičku zanimljivost i bogatstvo likovnog izraza dobivamo različitim crtačkim teksturama: točkicama, crtama i mrljama. Prilikom crtanja najčešće se upotrebljava crni tuš, a kao podloga za crtanje služe finije vrste glatkog papira. (Jakubin, 1999.)

Slika 7. Rembrandt Harmenszoon van Rijn: *David se oprašta od Jonatana*, guščeje pero i lavirani bajc, kist

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 156

3.7. Tuš-drvce

Osnovna karakteristika trske ili drvca je krutost koja daje karakterističan likovni zvuk, svojstven samo trski. Trskom ili drvцем dobivamo čiste, snažnije, čvršće ili grublje poteze. Obzirom da ne mogu na sebi dugo zadržavati tekućinu kojom crtamo, potezi su u uglavnom kratki i snažni. Trsku najprije treba pri vrhu istanjiti, a zatim koso zarezati, vrh se umače u tekućinu kojom se crta. Kao podloga za crtanje služe glatki ili manje hrapavi papiri. (Jakubin, 1999.)

Slika 8. Vincent Van Gogh: *Čempresi u zvjezdanoj noći*, tuš-trska

Izvor: Jakubin, M. (1999.) *Likovni jezik i likovne tehnike*, str. 159

3.8. Tuš-kist

Kist je crtački i slikarski pribor koji svojim karakteristikama daje jedinstven i specifičan likovno-vizualni izraz. Kistom umočenim u tuš mogu se izvlačiti vrlo tanke ili vrlo debele linije, ovisno o pritisku ruke na kist i podlogu. Osnovne karakteristike crtanja kistom su kombinacija različitih linearnih i plošnih vrijednosti. Za crtanje se upotrebljavaju različite vrste kistova.

Slika 9. Fedor Vaić: *Hrastovi u Tuškancu*, tuš-kist

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 161

3.9. Lavirani tuš

Ako se na čistom linearnom crtežu perom ili kistom želi postići privid plastičnosti oblika i tonske vrijednosti crteža, tuš će se razrijediti vodom i na podlogu nanijeti akvarelnim kistom. Takav postupak se zove lavirani tuš. Lavirani se tuševi mogu ostvariti na nekoliko načina i tehničkim postupcima kao što su rad na suhoj ili mokroj podlozi.

Slika 10. Fra Ambroz Testen: *Bl. Ozana Koterska*, lavirani tuš

Izvor: Jakubin, M. (1999.) *Likovni jezik i likovne tehnike*, str.163

4. SLIKARSKE TEHNIKE

Slikarske tehnike dijelimo na suhe i mokre. Suhe tehnike su: pastel, kolaž, mozaik, vitraj i tapiserija, a mokre tehnike su: akvarel, batik, gvaš, tempera, ulje i freska.

4.1. Pastel

Pastel je u povijesti umjetnosti poznat kao pastello ili crayon. Pastel se nalazi između crtačkih i slikarskih tehnika prema Jakubinu (1999.), jer se njime vrlo uspješno može i crtati i slikati. Suhi pastel možemo razmazivati po podlozi, prstima, vatom, komadićem papira zbog njegove prašnjave strukture i mekoće, čime dobivamo mnoge slikarske vrijednosti. Gotovu sliku je potrebno fiksirati fiksativom za pastel. Osim suhog pastela za rad se upotrebljava i masni pastel, koji nije prašan i ne skida se s podloge, pa ga nije potrebno fiksirati. Manje je osjetljiv, jednostavnije je raditi s njime pa se više koristi u radu s djecom. Kao podloga služe manje ili jače hrapavi papiri.

Slika 11. Odilon Redon: *Velika vaza s cvijećem*, pastel

Izvor: Kučina, V., Tanay, E. R. (1995.) Tehnike likovnog izražavanja od olovke do kompjutora, str. 39

4.2. Akvarel

Akvarel je jedna od najstarijih slikarskih tehnika, kojoj kao otapalo služi voda (Tanay, Kučina, 1995.) Ime akvarel dolazi od latinske riječi aqua - voda. U tehnici akvarela ne koristimo bijelu boju, već se manjim ili većim razrjeđivanjem vode dobivaju svjetliji odnosno tamniji tonovi. Akvarelne boje su prozirne i prozračne čime se dobivaju tonovi izvanredne profinjenosti, lakoće i nježnosti. Bijeli papir ostavljamo neoslikan ako želimo unutar akvarelne slike imati neke dijelove bijele. Dva su osnovna načina rada akvarelnim bojama: slikanje na suhoj i slikanje na mokroj podlozi.

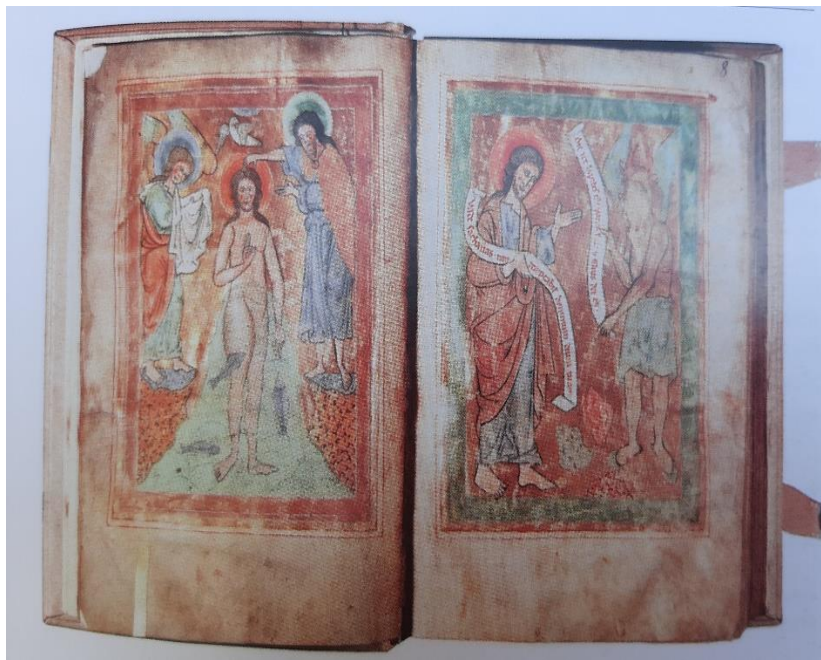

Slika 12. Slava Raškaj, *Lopoči*, akvarel

Izvor: Kučina, V., Tanay, E. R. (1995.) Tehnike likovnog izražavanja od olovke do kompjutora, str. 25

4.3. Gvaš

Kada se akvarelnoj boji doda bijela gusta boja (tempera) nastaje gvaš. Gvaš je za razliku od akvarela gust i neproziran. Bijeli dijelovi papira slikaju se bijelom bojom, ne ostavlja se bjelina papira kao kod akvarela. Gvaš je vrlo stara slikarska tehnika, sličan je temperi i boja je zasićenija i intenzivnija od akvarela.

Slika 13. *Isusovo krštenje i napastovanje Isusa*, minijature iz knjige psalama koje se mole u noćnim bdjenjima, gvaš na pergameni

Izvor: Jakubin, M. (1999.) *Likovni jezik i likovne tehnike*, str. 171

4.4. Tempera

Tempera bojama može se slikati na raznim podlogama kao što su drvo, papir, staklo ili platno. Obzirom da je tempera neprozirna pokrivna boja, njome se ne smije slikati u debelim namazima jer tada puca i ljušti se. Pogodna je za dekorativno oblikovanje i oblikovanje u području primijenjene umjetnosti jer se njome mogu jednolično obojiti veće plohe. Temperom slikamo na tvrdem hrapavom ili glatkom papiru.

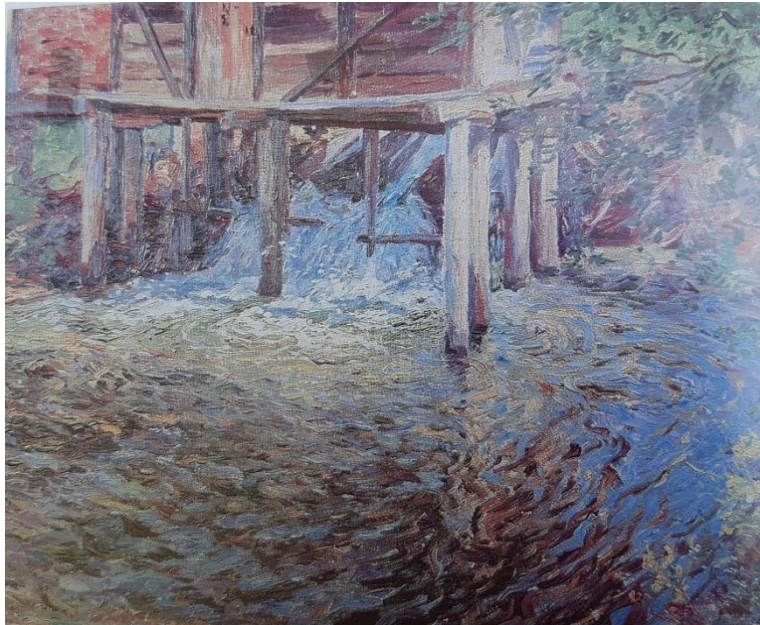

Slika 14. Rogier Van der Weyden, *Sv. Luka crta Majku Božju i Isusa*, tempera

Izvor: Kučina, V., Tanay, E. R. (1995.) Tehnike likovnog izražavanja od olovke do kompjutora, str. 31

4.5. Ulje

Uljana boja nastaje miješanjem pigmenta boje s makovim, orahovim i lanenim uljem te manjom količinom određenih sušila. Na slikarsku podlogu se mogu nanositi u tankom i debelom sloju. Ako se boja razrijedi postiže se proziran karakter, a kad se nanosi u debljem sloju postiže se reljefni karakter površine. Boje položene jedna na drugu međusobno se ne upijaju, a lagano se mogu miješati. Na slikarsku podlogu se nanose kistovima različitih karaktera, od tvrdih do mekanijih dlaka i raznim daščicama, slikarskim lopaticama, krpicama, spužvicama i slično.

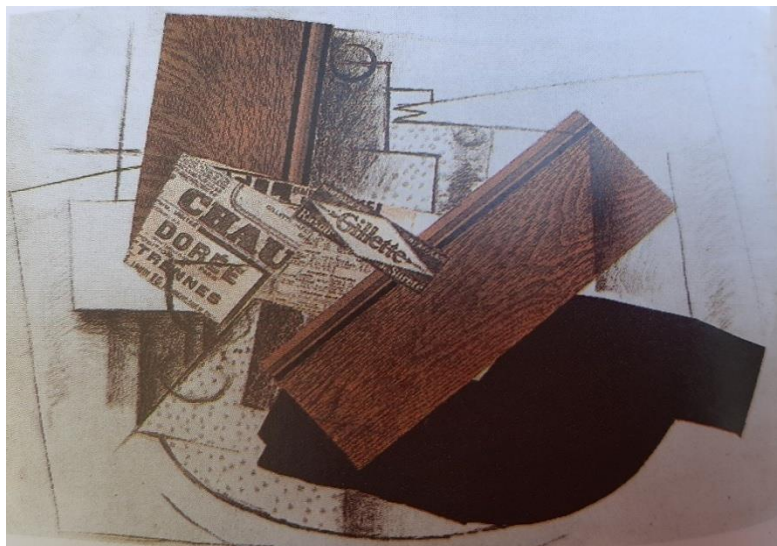

Slika 15. Ferdo Kovačević, *Mlin na potoku*, ulje na platnu

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 174

4.6. Kolaž

Kolaž je slikarska tehnika u kojoj koristimo materijale različitih kolorističkih i tekstualnih vrijednosti, koje nanosimo na plohu rezanjem, trganjem i lijepljenjem. Kolaž je posebno pogodna tehnika za likovne igre kombiniranja, razlaganja, variranja i građenja, kao i igre kreativnog likovnog razmišljanja, obzirom da kao materijal služe raznobojni papiri, izresci iz novina, časopisa, tekstil, fotografije, koža, itd.

Slika 16. Georges Braque, *Mrtva priroda*, kolaž

Izvor: Kučina, V., Tanay, E. R. (1995.) Tehnike likovnog izražavanja od olovke do kompjutera, str. 44

4.7. Freska

Naziv dolazi od talijanske riječi fresco, što znači svježe, a radi se o slikanju na svježoj vapnenoj žbuci dok je još mokra. Postoji i suha tehnika koja se naziva alsecco, a slika se na suhoj žbuci. Kod ove tehnike vrlo je bitna brzina, odlučnost, sigurnost i jasnoća izvedbe, jer se pogreške ispravljaju samo skidanjem čitavog sloja žbuke. (Jakubin, 1999.)

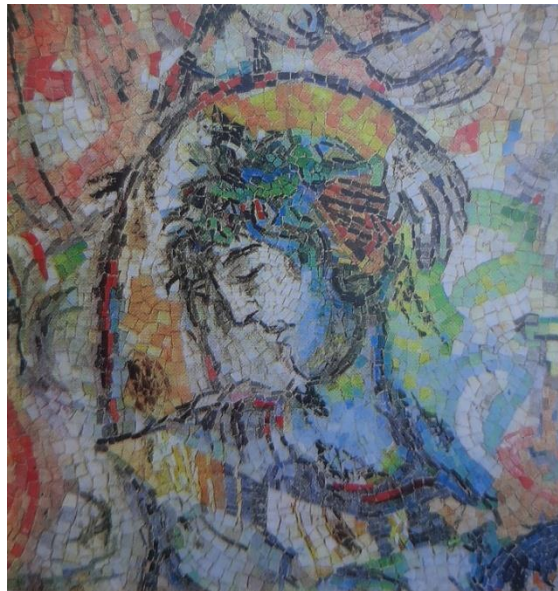

Slika 17. Ivan Ranger, *Starci apokalipse*, freska

Izvor: Jakubin, M. (1999.) *Likovni jezik i likovne tehnike*, str. 176

4.8. Mozaik

U slikarskoj tehnici Mozaik koriste se raznobojni mali pravilni i nepravilni komadići kamena, obojenog stakla ili glazirane keramike koji se utiskuju u meku podlogu svježe žbuke ili cementa. Možemo ih slagati na razne načine: paralelno, horizontalno, dijagonalno i slično. Promatrajući mozaik izbliza, oslikana površina djeluje razbijeno i necjelovito, no udaljavajući se od slike, obojene kockice se stapaju u jednu cjelovitu i razigranu površinu koja ima posebnu ljepotu i likovni karakter. Mozaikom se mogu oslikati zidovi, podovi ili se može objesiti kao slika.

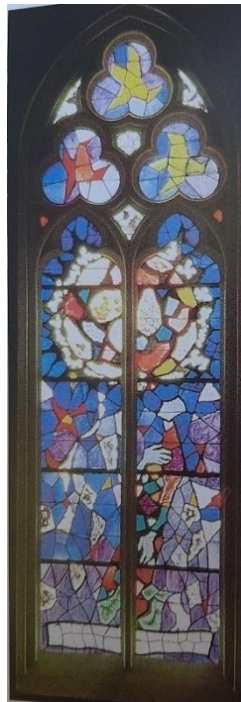

Slika 18. Marc Chagall: *Odisejeva poruka* (detalj), mozaik

Izvor: Jakubin, M. (1999.) *Likovni jezik i likovne tehnike*, str. 177

4.9. Vitraj

Tehnika vitraja označava tehniku oslikavanja prozora u kojoj se komadi obojenog stakla povezuju olovnim okvirima, a slika raskošnih, blistavih i snažnih boja nastaje kada kroz prozirno obojeno staklo prolazi sunčeva svjetlost. Vitraj možemo susresti na prozorima javnih zgrada, posebice u crkvama. (Jakubin, 1999.)

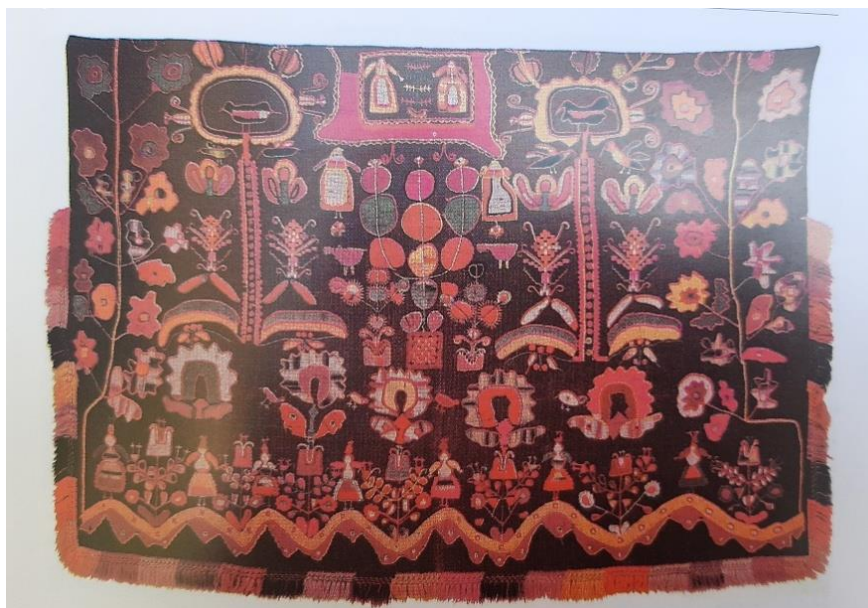

Slika 19. Ivo Dulčić: *Hvaljen budi, Gospodine moj*, vitraj

Izvor: Jakubin, M. (1999.) *Likovni jezik i likovne tehnike*, str. 180

4.10. Tapiserija

Jakubin (1999.) definira ovu tehniku kao slikanje raznobojnim nitima vune u tehnici tkanja, kojoj se često dodaju svilene zlatne i srebrne niti. Razlikujemo klasičnu i čupavu tehniku tapiserije, a posebnu zanimljivost i likovnu vrijednost imaju tapiserije nastale njihovom kombinacijom. Tapiserija se često koristi u ukrašavanju interijera.

Slika 20. Ponjava iz okolice Slavenskog Broda, tapiserija, tehnika klječanja

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 183

4.11. Batik

Riječ batik označava slikanje pčelinjim voskom na svili. Potječe iz istočne Azije ali se proširila diljem svijeta i najčešće se upotrebljava za oslikavanje dekorativnih tkanina posebno svilenih marama i šalova. Razlikujemo batik na papiru i batik na svili, na tankim tkaninama od batista i lana pri čemu je važno da su tkanine glatke. (Jakubin, 1999.)

Slika 21. Studentski rad, batik na svili

Izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 187

5. CRTAČKE TEHNIKE ZA DJECU RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Crtež je način izražavanja, slika predmeta izrađenog pomoću crtaćeg materijala i pribora. Najčešće izražajno sredstvo crteža su crta, ploha i ton koji ovisi o crtačkom sredstvu. Tijekom rada s djecom predškolske dobi crtačke tehnike su na prvom mjestu po pitanju njihove korištenosti. Djeca najprije trebaju savladati najosnovnija fizička svojstva materijala i trebaju znati kako držati likovne alate. (Bodulić, 1982).

Slika 22. Dječji rad, 3 godine, Igra tušem na mokroj podlozi

Izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str. 70

5.1. Olovka

Od različitih štapića koje dijete uzima u ruku samo jedan ima srce – olovka. Tanay navodi kako druženje s olovkom otkriva njen karakter, ali i karakter onoga koji crta. Olovka je prva i osnovna crtačka likovna tehnika koju koriste djeca rane dobi.

Olovka djeci nije posebno zanimljiva, ali ju povremeno uzimaju i kratko se njome služe. Poticanje djeteta na crtanje olovkom, važan je odgojiteljev zadatak. Preporučuju se mekše olovke, jer su izražajnije, njima se mogu dobiti jače ili slabije izražene linije, popunjavati plohe ili ih djeca mogu koristiti za sjenčanje, što je za njih složen zadatak, ali ako sjenčaju prstima, aktivnost im je izvodljivija. Za razliku od mlađe, starija djeca rado koriste olovku i sposobna su olovkom crtati pojedinosti, linije i pokrete. Teme koje se predlažu djeci starije dobi, za crtanje olovkom, su obično one koje uključuju puno sitnih detalja, linija, isprekidanih linija i točkica. Bitno je napomenuti da se korištenjem olovke razvija fina motorika šake i prstiju

Slika 23. Dječji rad, 4 godine, *Košuljica kestena*, olovka

Izvor: Šparavec J. (2018.) *Drvo ili mjesec*, str. 59

5.2. Olovke u boji

Nakon što djeca svladaju tehniku crtanja olovkom, preporučuje se ponuditi im olovke u boji. Obzirom da je to sličan likovni materijal kao olovka, samo u bojama, princip rada je isti. Olovke u boji su dobre za djecu rane dobi, iako nisu sva djeca zainteresirana za crtanje olovkama u boji u istoj mjeri, bitno je da imaju mogućnost upoznati se i s ovom tehnikom.

5.3. Flomasteri

Flomasteri se vrlo često koriste u predškolskoj dobi. Djeca vole crtati flomasterima i često se njima koriste zbog širokog spektra boja. Dječji radovi napravljeni flomasterima su u ranoj dobi pokazatelj faze šaranja koju trebamo motivirati i podupirati jer je veoma važna za njihov razvoj. Za razliku od mlađe, starija djeca flomasterom ispunjavaju plohe i koriste sve debljine flomastera.

Slika 24. Dječji rad, 6 godina, *Gradilište*, flomasteri u boji

Izvor: Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec*, str. 62

5.4. Kreda

Kreda je pogodna za rad s djecom svih dobnih skupina. Djeca kredom izvlače tvrde i oštrije linije, vole raditi na raznim materijalima koje mogu više puta koristiti zbog mogućnosti brisanja i ponovnog crtanja, a najčešće crtaju po školskoj ploči. Prema Šparavec (2018), potrebno je voditi računa o motivu koji će djeca raditi kod odabira boje podloge. Djeci je posebno zanimljivo crtati na tamnijoj podlozi bijelom kredom, kao i kredama u boji radi postizanja kontrasta. Crteže kredom je potrebno fiksirati radi njihove prašnjave strukture.

Slika 25. Dječji rad, 6 godina, *Leptir*, kreda u boji
Izvor: Šparavec, J. (2018) *Drvo ili mjesec*, str. 66

5.5. Ugljen

Struktura ugljena je krhka i puca pri najmanjem pritisku pa se većinom koristi u radu s djecom starije dobi. Šparavec (2018) navodi da bi djecu trebalo upoznati s ovom crtačkom tehnikom, ali bez potrebe za inzistiranjem. Želju i interes djeteta da koristi tehniku ugljena treba podržati i motivirati. Ugljenu se može dodati bijela kreda i olovka kako bi se stvorio kontrast koji će pobuditi veću zainteresiranost djece.

Slika 26. Dječji rad, 5 godina, *Čizme*, ugljen i bijela kreda

Izvor: Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec*, str. 69

5.6. Tuš

Za crtanje tušem koristimo se različitim sredstvima – trska (drvce), pero, kist. Trska ili drvce je zbog svoje jednostavne upotrebe za početno upoznavanje djece s tušem. Kod crtanja tušem i kistom mlađa djeca koriste kistove različitih debljina za dobivanje tanjih i debljih crta, dok starija djeca mogu, ovisno o položaju i pritisku kista na podlogu, dobiti crte različitih debljina.

Tehnika lavirani tuš primjerenija je za djecu starije predškolske dobi, iz razloga što zahtjeva veću spretnost i razvijenije motoričke sposobnosti.

Slika 27. Dječji rad, 5 godina, *Svijeća*, tuš u boji na mokroj podlozi

Izvor: Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec*, str. 70

5.7. Grataž

Grataž je crtačka tehnika kod koje se u debljem sloju na papir nanosi uljane pastele, potom se u tankom sloju nanosi puder u prahu i zatim se premaže crnim tušem ili crnom temperom. Kada se osuši pristupa se struganju štapićem ili nekim oštrijim predmetom.

Slika 28. Dječji rad, 5 godina, grataž, *slobodna tema*

Izvor: Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec*, str. 84

6. SLIKARSKE TEHNIKE ZA DJECU RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Slikarske tehnike dijelimo na suhe i mokre. Suhe slikarske tehnike koje koristimo u vrtiću su pastel i kolaž, a od mokrih tehnika najčešće se koristi akvarel, tempera i gvaš. Djeca od najranije dobi najprije uzimaju u ruku olovku i njome ostavljaju svoj prvi pisani trag, ali to ne znači da im se vrlo brzo nakon toga ne treba ponuditi i kist i na taj način otvoriti čudesan svijet slikarskih tehnika.

6.1. Tempera

Djeca rado slikaju temperama i često se koriste u predškolskoj ustanovi. Najprimjerenije u radu s mlađom skupinom su boje za slikanje prstima kojima djeca rade otiske dlanova ili stopala. Za slikanje temperom koriste se kistovi raznih širina i debljina, kao i lopatice raznih tekstura i oblika. Nakon slikanja osnovnim bojama djeci se nudi niz aktivnosti miješanja boja kako bi se dobile njihove nijanse.

Slika 29. Dječji rad, 3 godine, *Drvo*, tempera

Izvor: Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec*, str. 74

6.2. Akvarel

Ovu tehniku češće koristimo u radu s djecom starije dobi zbog njene zahtjevnosti, no može se koristiti i u radu s mlađom djecom. Djeca najprije moraju naučiti dozirati količinu vode koju koriste jer često papir, odnosno podloga, strada zbog prevelike količine vode. Stoga se u vrtićima češće koriste tempere, ali dobro je povremeno raditi i s akvarelom jer će djeca prije naučiti i dobiti potrebno iskustvo i vještinu koja se ne treba djeci uskraćivati.

Slika 30. Dječji rad, 7.godina, Slikanje vodenim bojama po mokroj podlozi

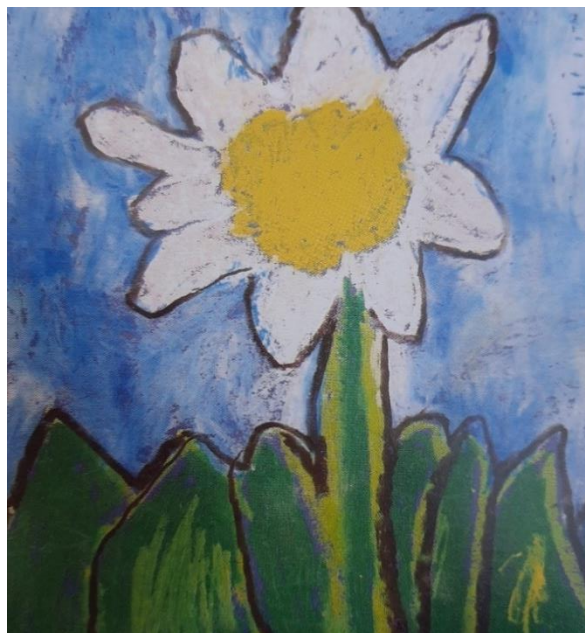
Izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str. 78

6.3. Gvaš

U tehnici gvaša bijelu temperu dodajemo akvarelnoj boji. Iz tog je razloga gvaš neproziran, za razliku od akvarela. Pogodan je za rad u svim dobnim skupinama zbog upoznavanja različite gustoće i jasnoće boje. (Tanay, Kučina 1995.)

6.4. Pastele

Slikarska tehnika pastel se često koristi u radu s djecom svih dobnih skupina radi njene jednostavnosti u korištenju. Razlikujemo suhe, uljne i voštane pastele koje se razlikuju u strukturi, intenzitetu boje i masnoći. Prema Šparavec uljne pastele su puno bolje za korištenje radi njihovog lakšeg korištenja i intenzivnijih boja. U radu s djecom starije dobne skupine često se koriste jer djeca spretno kombiniraju i miješaju boje nanoseći ih jedne preko drugih i već iz iskustva znaju kako će slabijim ili jačim pritiskom ruke na uljanu pastel dobiti slabiju, odnosno jaču nijansu željene boje, kao i kako okretanjem pastele plošno obojiti veću površinu.

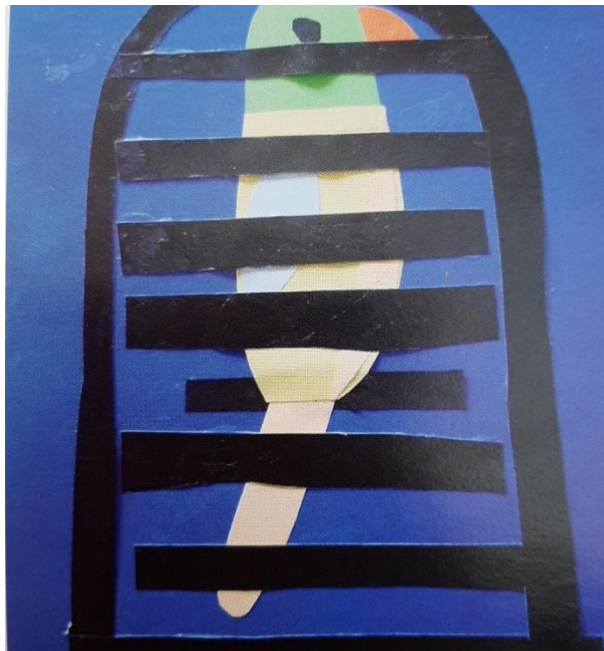

Slika 31. Dječji rad, 6 godina, *Tratinčica*, uljana pastela

Izvor: Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec*, stranica 89

6.5. Kolaž

Već u ranijoj dobi djeca se susreću sa slikarskom tehnikom kolaža. Prema Šparavec (2018), u radu s mlađom dobnom skupinom bilo bi dobro, umjesto ljepila koristiti smjesu za kaširanje (od brašna i vode), s obzirom da su još sklona sve stavljati u usta. Kada svladaju tehniku kaširanja, može se uvesti i ljepilo u stiku radi lakšeg doziranja. Djecu posebno oduševljava igra trganja i lijepljenja na podlogu raznobojnih kolaž papira, starih novina i kalendara kao i časopisa s raznim ilustracijama. Nastali kreativni radovi mogu biti i vrlo duhoviti primjenjujući razne mogućnosti materijala i podloga.

Slika 32. Dječji rad, 6 godina, *Ptica u kavezu*, kolaž

Izvor: Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec*, str. 85

6.6. Frotaž

Postupkom povlačenja grafitne olovke ili pastele po tankom papiru položenom preko predmeta dobiva se slikarska tehnika nazivom frotaž. Obično se djeci ponudi lišće, ali potrebno im je ponuditi predmete raznih tekstura iz okoline, kao što su školjke, strukture papira, razne tkanine i slično. U radu s mlađom djecom, dobro je fiksirati podlogu ljepljivom trakom za stol jer ju mlađa djeca nisu u stanju pridržati rukom dok rade s pastelama po njoj.

6.7. Batik

Batik je dekorativna slikarska tehnika u kojoj se tkanina boji ugrijanim tekućim voskom, a potom se oboji uranjanjem u boju. Kako navodi Šparavec (2018), u vrtiću je tehniku moguće prilagoditi dječjoj dobi i uspješno se njome koristiti u svim odgojnim skupinama. Postupak se sastoji od bojanja podloge voštanim pastelama, nakon čega djeca nanose boje širokim kistovima, namočenima u malo razvodnjenu temperu, po obojanoj podlozi. Podloga se zatim zgužva u loptu i nakon što ju izravnamo, isperemo ju pod tekućom vodom i potom sušimo. Djeca su uvijek iznenađena pri prvom susretu s ovom aktivnošću obzirom da moraju zgužvati svoj rad, no kada to naprave, daljnji postupci čine im se čudesni. Zanimanje za ovu vrstu aktivnosti je veliko među djecom, jer gotovi radovi su posebni i uistinu zanimljivi.

6.8. Mozaik

Ova tehnika se može pojednostaviti u radu s djecom u predškolskim ustanovama koristeći razne komadiće kartona ili raznobojnog papira koje djeca mogu izrezivati i lijepiti jedan do drugoga i tako kreirati svoju sliku. Kada djeca savladaju tehniku izrezivanja traka od bijelog papira različitih debljina i dužina, koja im predstavlja izazov, može im se ponuditi crna podloga kako bi se stvorio kontrast i dodatno im pobuditi maštu prilikom ostvarenja što kreativnijih radova.

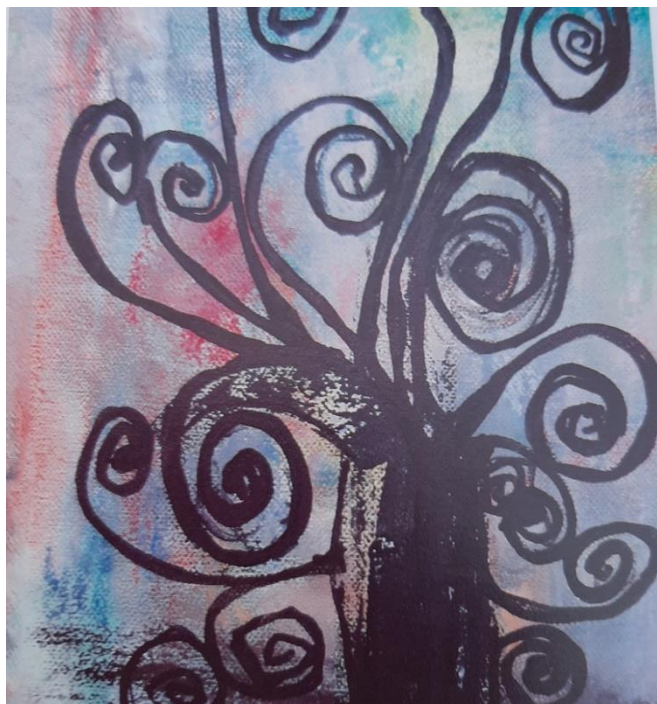

Slika 33. Dječji rad, 6 godina, *Namotavanje traka papira i lijepljenje na podlogu*

Izvor: Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec*, str. 86

7. KOMBINIRANE TEHNIKE U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Nakon što se djeca upoznaju s osnovnim likovnim tehnikama, zanimljivo im je njihovo kombiniranje, kojem se može pristupiti već u ranoj dobi. Radovi nastali kombiniranim tehnikama, navodi Šparavec, zanimljivi su svim dobnim skupinama, kao i mlađoj djeci, zbog njihove sposobnosti miješanja boja, razvoju preciznosti, a također ustrajnosti i strpljivosti. Možemo kombinirati razne tehnike: izrada podloge grafičkim tehnikama, crtanje flomasterom ili markerom po toj podlozi, izrada podloge akvarelom nakon što se crta voštanim ili uljanim pastelama, potom akvarel s tušem ili flomasterom, bojanje iskaširane podloge temperom, bojanje tušem po obojenoj podlozi uljanom pastelom, nadopunjavanje kolaža markerom i slično.

Slika 34. Dječji rad, 5 godina, *Kombinirana tehnika na platnu – suhe paste i markeri*

Izvor: Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec*, str. 95

8. PRIJEDLOG LIKOVNE AKTIVNOSTI

Prethodne aktivnosti:

- razgovor s djecom
- predstavljanje motiva „Ribica“

Cilj aktivnosti: razlikovati boje, savladavanje tehnike, razvijanje sposobnosti vlastitog izražavanja

Razvojne zadaće:

a) tjelesni, psiho motorički i zdravstveni razvoj

- razvoj sposobnosti izvođenja preciznih pokreta
- razvijanje fine motorike šake i prstiju
- razvoj koordinacije oko-ruka
- razvijanje smisla za lijepo
- pospremanje radnog prostora nakon aktivnosti
- održavanje osobne higijene: zaštita odjeće, pranje ruku nakon aktivnosti

b) emocionalno-socijalni razvoj ličnosti

- poticanje na dijeljenje pribora
- poticanje na rad u grupi i složne odnose
- poticanje razvoja pozitivne slike o sebi
- pozitivan odnos prema radu
- razvoj samostalnosti

c) spoznajni razvoj

- učenje novih pojmova
- razvoj vizualne percepcije, stjecanje iskustva vidom
- prepoznavanje i imenovanje boja

- uočavanje odnosa među predmetima u prostoru (veličina, tekstura, oblici, boja)

d) komunikacijsko-stvaralački razvoj

- razvoj sposobnosti likovno-kreativnog mišljenja i izražavanja
- savladavanje likovnih tehnika
- razvoj govornih vještina, vještina slušanja i razgovaranja
- razvoj likovnog stvaralaštva

Motiv: Ribica

Likovni jezik:

- a) likovni elementi: strukturna crta i ton
- b) kompozicijska načela: ravnoteža

Likovno područje:

- a) likovna tehnika: kombinirana likovna tehnika – flomaster i akvarel
- b) materijali i pribor: flomaster, papir A4, kist, voda, akvarel
- c) postupci: crtanje i slikanje

Korelacija: priroda i društvo

Metode: metoda demonstracije, metoda razgovora

Socijalni oblici rada: individualni i frontalni

Priprema odgojitelja za rad: stručna, pedagoška i tehnička priprema

ARTIKULACIJA AKTIVNOSTI

1. Uvodni dio aktivnosti

Nakon doručka u jutarnjem krugu započela bih aktivnost razgovorom s djecom o ribicama. Upitala bih djecu jesu li ikada vidjeli ribice, ako jesu, kakvih boja i gdje ribice žive. Djeci bih pokazala fotografije ribica različitih boja i veličina. Potom bih djeci predstavila pjesmicu „Ribica“.

Hej ribo ribice / Što u moru plivaš//Zašto se od dječice/Ribo mala skrivaš. // Rep dugi ribica // peraje ima // Gledaj kako veselo / Pokreće se njima.

2. Glavni dio aktivnosti

Nakon razgovora i čitanja pjesmice djeca bi otišla u likovni centar, gdje bih im pripremila A4 papire i flomastere. Djeci bih podijelila fotografije ribica. Zadatak bi bio nacrtati ribicu pomoću flomastera. Nakon što sva djeca nacrtaju ribicu, ponudila bih im vodene boje kako bi po želji obojili i ukrasili svoju ribicu.

3. Završni dio aktivnosti

Kada djeca završe svoj rad, postavila bih radove na stol namijenjen sušenju istih. Razgovarala bih sa svakim djetetom o ribici koje je nacrtalo i o boji koje je odabralo. Po završetku aktivnosti sakupili bi materijale i sobu zajednički pospremili. Nakon toga bi podijelila djecu u parove i svi bi zajedno plesali na pjesmu „Ribica“.

9. ZAKLJUČAK

Prema Šparavec, promatrajući djecu rane dobi u likovnim aktivnostima, moramo se zapitati: postoji li išta prirodnije od dječjeg šaranja po podlozi? Dječje iznenađenje i oduševljenje tragom koji ostaje kao rezultat manipuliranja materijalom vidljivo je čim mogu držati nešto što ostavlja taj trag, stoga je naš primarni zadatak zadržati taj entuzijazam djeteta što dulje, sve dok ne odraste i postane sretan i zadovoljan član našeg društva.

Najčešće korištene crtačke tehnike u predškolskoj ustanovi su: olovka, flomaster, kreda, ugljen i tuš. Suhe slikarske tehnike koje koristimo s djecom rane i predškolske dobi su: pastela i kolaž, a mokre slikarske tehnike koje koristimo su: tempera, akvarel i gvaš.

Svakako im na putu likovnih avantura treba ponuditi i kombinirane tehnike koje kod djece potiču likovno istraživanje, a time razvijaju i kreativno mišljenje. Na tom putu im pokažemo mogućnosti kombiniranja, a djeca kasnije sama istražuju daljnje mogućnosti kombiniranja likovnih tehnika.

Djeca stvaraju spontano i u tom njihovom stvaranju im treba ostaviti slobodu istraživanja. Njihov doživljaj svijeta je sasvim drugačiji od doživljaja odraslih. Jedan od najljepših citata koji potkrepljuje tu tvrdnju je Krležin:

„Djeca su čarobnjaci mirisa, boja i zvuka i nitko nije veći majstor u otkrivanju tih titravih tajni od djece. Djeca su genijalna u oduhovljavanju pojava. Radosti jedne poslijepodneve rasvjete, muzikalnu ljepotu mjesečine pod krošnjama kestenova, noćnu vožnju u vlaku ne može doživjeti svečanije od djeteta – nitko. U neoskvrnutom još osjećaju prostora, u šarenilu boja i mirisa, djeca stoje pred događajima naivno i to prvotno gledanje jeste najvrjednije, jer je neposredno razotkrivanje zastora nad scenom, koja se trajno objavljuje čovjeku kao tajna vlastitog života.“ Miroslav Krleža (prema Grgurić i Jakubinu, 1996:77)

10. LITERATURA

1. Jakubin, M. (1999.) *Likovni jezik i likovne tehnike: temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa
2. Grgurić, N., Jakubin, M. (1996.) *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*. Zagreb: Educa
3. Šparavec, J. (2018.) *Drvo ili mjesec, Likovni odgoj za najmlađe*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o..
4. Petrač, L. (2015.) *Dijete i likovno umjetničko djelo: metodički pristupi likovno umjetničkom djelu s djecom vrtičke i školske dobi*. Zagreb: Alfa
5. Slunjski, E. (2013.) *Kako djetetu pomoći da...(p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti*. Zagreb: Element
6. Kučina, V., Tanay, E. R. (1995.) *Tehnike likovnog izražavanja od olovke do kompjutora*. Zagreb: Naklada Lakej
7. Došen-Dobud A. (2016.) *Dijete-istraživač i stvaralac: igra, istraživanje i stvaranje djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alineja
8. Herceg, L., Rončević, A., Kalvaris, B. (2010.) *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa
9. Bodulić, V. (1982.) *Umjetnički i dječji crtež: priručnik za odgajatelje i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga

11. POPIS SLIKA I PRILOGA

Slika 1. Pablo Picasso, „Glava žene“, crtež načinjen strukturalnim crtama

<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/crta.htm>

Slika 2. Auguste Dominique Ingres: *Portret mlade djevojke*, olovka (izvor: Kučina, V., Tanay, E. R. (1995.) Tehnike likovnog izražavanja od olovke do kompjutera, str. 7)

Slika 3. Peter Raul Rubens: *Glava djevojke*, crna i crvena kreda (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 149)

Slika 4. Edgar Degas: *Tri balerine*, ugljen (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 151)

Slika 5. Mladen Veža: *Ilustracija uz pjesmu*, kemijska olovka (izvor: Jakubin, M. (1999.) likovni jezik i likovne tehnike, str. 153)

Slika 6. Ritam linija i boja, *Rajska ptica*, flomasteri u boji (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 154)

Slika 7. Rembrandt Harmenszoon van Rijn: *David se oprašta od Jonatana*, guščje pero i lavirani bajc, kist (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 156)

Slika 8. Vincent Van Gogh: *Čempresi u zvjezdanoj noći*, tuš-trska (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 159)

Slika 9. Fedor Vaić: *Hrastovi u Tuškancu*, tuš-kist (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 161)

Slika 10. Fra Ambroz Testen: *Bl. Ozana Kotorska*, lavirani tuš (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 163)

Slika 11. Odilon Redon: *Velika vaza s cvijećem*, pastel (izvor: Kučina, V., Tanay, E. R. (1995.) Tehnike likovnog izražavanja od olovke do kompjutera, str. 39)

Slika 12. Slava Raškaj, *Lopoči*, akvarel (izvor: Kučina, V., Tanay, E. R. (1995.) Tehnike likovnog izražavanja od olovke do kompjutera, str. 25)

Slika 13. *Isusovo krštenje i napastovanje Isusa*, minijature iz knjige psalama koje se mole u noćnim bdjenjima, gvaš na pergameni (zvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 171)

Slika 14. Rogier Van der Weyden, *Sv. Luka crta Majku Božju i Isusa*, tempera (izvor: Kučina, V., Tanay, E. R. (1995.) Tehnike likovnog izražavanja od olovke do kompjutora, str. 31)

Slika 15. Ferdo Kovačević, *Mlin na potoku*, ulje na platnu (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 174)

Slika 16. Georges Braque, *Mrtva priroda*, kolaž (izvor: Kučina, V., Tanay, E. R. (1995.) Tehnike likovnog izražavanja od olovke do kompjutora, str. 44)

Slika 17. Ivan Ranger, *Starci apokalipse*, freska (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 176)

Slika 18. Marc Chagall: *Odisejeva poruka* (detalj), mozaik (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 177)

Slika 19. Ivo Dulčić: *Hvaljen budi, Gospodine moj*, vitraj (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 180)

Slika 20. Ponjava iz okolice Slavenskog Broda, tapiserija, tehnika klječanja (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 183)

Slika 21. Studentski rad, batik na svili (izvor: Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike, str. 187)

Slika 22. Dječji rad, 3 godine, Igra tušem na mokroj podlozi (izvor: Šparavec J. (2018.) Drvo ili mjesec, str. 70)

Slika 23. Dječji rad, 4 godine „*Košuljica kestena*“, olovka (izvor: Šparavec J. (2018.) Drvo ili mjesec, str. 59)

Slika 24. Dječji rad, 6 godina, *Gradilište*, flomasteri u boji (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str. 62)

Slika 25. Dječji rad, 6 godina, *Leptir*, kreda u boji (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str. 66)

Slika 26. Dječji rad, 5 godina, *Čizme*, ugljen i bijela kreda (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str. 69)

Slika 27. Dječji rad, 5 godina, *Svijeća*, tuš u boji na mokroj podlozi (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str. 70)

Slika 28. Dječji rad, 5 godina, grataž, *slobodna tema*(izbor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str. 84)

Slika 29. Dječji rad, 3 godine, *Drvo*, tempera (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str. 74)

Slika 30. Dječji rad, 7.godina, Slikanje vodenim bojama po mokroj podlozi(zvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str. 78)

Slika 31. Dječji rad, 6 godina, *Tratinčica*, uljana pastela (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, stranica 89)

Slika 32. Dječji rad, 6 godina, kolaž, *Ptica u kavezu* (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str. 85)

Slika 33. Dječji rad, 6 godina, *Namotavanje traka papira i lijepljenje na podlogu*(izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str. 86)

Slika 34. Dječji rad, 5 godina, *Kombinirana tehnika na platnu – suhe paste i markeri* (izvor: Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, str. 95)

SAŽETAK

Svako dijete je kreativno na svoj način i stvara od najranije dobi. Svaki djetetov rad se treba cijeliti i bitno je pohvaliti dječji trud. Prilikom stvaranja, djeci ne bismo trebali nametati vlastito mišljenje. Bitan je proces kojim se dolazi do crteža, kako se dijete osjećalo stvarajući crtež i o čemu je razmišljalo, te što ga je potaknulo u stvaranju. U razvoju kreativnosti i umjetničkih sposobnosti, velik utjecaj ima odgojitelj, uz suradnju s roditeljima, kako bi se djetetu omogućilo bogatstvo motivacijskih poticaja, slobodu u izražavanju i njegovanje dječjih interesa, potreba i mogućnosti. Najčešće korištene crtačke tehnike u predškolskoj ustanovi su: olovka, flomaster, kreda, ugljen i tuš. Suhe slikarske tehnike koje koristimo s djecom rane i predškolske dobi su: pastela i kolaž, a mokre slikarske tehnike koje najčešće koristimo su: tempera, akvarel i gvaš.

Ključne riječi: likovno stvaralaštvo, dijete, odgojitelj, crtačke tehnike, slikarske tehnike, predškolska ustanova

SUMMARY

Every child is creative in their own way and creates from an early age. Every child's work should be appreciated and it is essential to praise the child's work. When creating, we should not impose our own opinion on children. What is important is the process by which the drawing is made, how the child felt creating the drawing and what he was thinking about, and what prompted him to create. In the development of creativity and artistic abilities, the educator has a great influence, from working with parents, providing the child with a wealth of motivational incentives, freedom to express and nurture children's interests, needs and opportunities. The most commonly used techniques in preschool are: pencil, felt-tip pen, chalk, charcoal and ink. Dry painting techniques we use in working with children of early and primary school age are: pastels and collage and the wet painting techniques we use most often are: tempera, watercolor and gouache.

Keywords: art creation, child, educator, drawing techniques, painting techniques, preschool institution